

Asia:

Adoptiolainsäädännön uudistaminen

Adoptiolakityöryhmän mietintö 17.12.2010

Sateenkaariperheet ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta, joka on merkittävä sateenkaariperheissä elävien lasten ja vanhempien oikeuksien näkökulmasta.

Yhdistys esittää näkemyksensä seuraavat huomiot esitykseen liittyen. Tarkemmat perustelut kullekin kohdalle esitetään myöhemmin lausunnossa. Kohdat 1 ja 2 koskevat osittain samaa ongelmaa ja muodostavat yhdessä mietinnön suurimman ongelman.

1. Vaikka työryhmän tehtävänannosta oli nimenomaisesti suljettu pois yhteisen adoption pohtiminen rekisteröidyssä parisuhteessa, hallituksen on tarkoituksenmukaista ottaa asia huomioon ennen kuin adoptiolaki vahvistetaan. Työryhmän mietintö osoittaa kuinka hankaliin tilanteisiin lapsen juridisessa asemassa ja esimerkiksi adoptioeuvonnoissa joudutaan, jos lakia rekisteröidystä parisuhteesta ei tarkasteta tältä osin. *Hallituksen on tästä syystä itse tehtävä esitys adoptiorajoitusten poistamisesta parisuhdelaista tai yleisestä avioliitosta yhtä aikaisesti tai ennen kuin adoptiolaista päätetään.*
2. Työryhmän esittämä *yhteisen adoption epääminen avopareilta johtaa samanlaisiin lapsen kannalta kestävämpiin seurauksiin* kuin edellinenkin kohta ja siksi Sateenkaariperheet ry esittää erityisen painokkaasti, että tätä esitystä ei toteuteta. Eurooppalainen (mukaan lukien ruotsalainen) lainsäädäntö on kehittymässä päin vastaiseen suuntaan. Avoparin yhteinen adoptio on mahdollista Euroopassa jo ainakin Islannissa, Alankomaissa ja Iso-Britanniassa. Samoin kuin rekisteröidyn parin tilanteessa, avoparin perheessä työryhmä on valmis sijoittamaan lapsen perheeseen vain toisen aikuisen lapseksi mieluummin kuin mahdollistamaan lapsen adoptoimisen molempien aikuisten juridiselle vastuulle avioliitossa. Näkökanta on lasten edun näkökulmasta kestävä ja suorastaan vastuuton. Tässä asiassa työryhmä ei ollut yhtenäinen ja muutama työryhmän jäsen jätti asiasta eriävän mielipiteen. Kuten työryhmä esittää, juridisessa mielessä adoptiovanhempien avioliitto on toki monessa mielessä turvallisempi järjestely lapsen kannalta kuin avioliitto, mutta yhteinen adoptio avioliitossa on kuitenkin huomattavasti parempi lapselle kuin työryhmän malli, jossa lapsi adoptoidaan vain toiselle osapuolelle. Avioliiton (tai rekisteröidyn parisuhteen) solmimista on hyvä suositella adoptiovanhemmille, mutta vaatimus avioliitosta johtaa lapsen kannalta älyttömiin tilanteisiin.
3. Itsenäisten adoptioiden ongelmiin puuttuminen on esityksen vahvuus. Jos suomalaisten palveluntarjoajien yhteistyötahot ulkomailla rajoittuvat vain maihin, jotka asettavat adoptiovanhemmille Suomea tiukempia ehtoja, suomalaiset adoptiota hakevat vanhemmat etsivät ratkaisuja omatoimisesti. Itsenäisen adoption prosessin byrokraattisen vaikeuttamisen lisäksi *lainsäädännön tulisi tukea ja kehottaa palveluntarjoajia luomaan kontakteja monenlaisiin maihin.*

4. *Suomalaisille tuomioistuimille tulee antaa lain perusteluissa selkeämpi ohjeistus ottaa adoptioasia käsiteltäväksi Suomessa siinä tilanteessa, että suomen kansalaisen perheen sisäinen adoptio ei onnistu samaa sukupuolta olevan parin perheessä sen takia, että asuinmaan lainsäädäntö ei tunne tätä mahdollisuutta.*
5. *Kaikissa perheen sisäisessä adoptioissa tulisi luopua siitä edellytyksestä, että toinen aiemmista vanhemmista joutuu samalla luopumaan samalla vanhemmuudestaan.* Esimerkiksi perheen sisäinen adoptio naisparin perheessä tulisi olla mahdollista ilman, että lapsen isä joutuu luopumaan vanhemmuudestaan. Esimerkiksi Kanadan korkein oikeus on tehnyt vastaavassa sateenkaariperheen tilanteessa laintulkintaa sitovan tulkinnan, että tämä on Kanadan perustuslain vastaista.
6. *Biologisen isän aseman vahvistaminen adoptioprosessissa* työryhmän esittämällä tavalla on erittäin tärkeää ja perusteltua. Uudistuksen soveltamisessa pitää kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että naisparien lasten juridisen aseman tunnustaminen ei vaikeudu ehdotuksen vääränlaisen tulkinnan takia.
7. §23 perusteluiden viimeinen lause tulee poistaa, koska sateenkaariperheiden perheen sisäisissä adoptioissa adoptioeuvonta tulee poikkeuksetta käsitellä kiireellisenä, että vauva-ikään liittyvä lainsuojaton vaihe jäisi mahdollisimman lyhyeksi.
8. Suomalaisessa adoptiolainsäädännössä on tähän saakka painotettu liian vahvasti biologisen vanhemman oikeutta lapsen oikeuden kustannuksella. Tähänkään asiaan työryhmä ei tehnyt muutosehdotusta vaikka eurooppalainen lainsäädäntö on kehityksessä toiseen suuntaan ja suomalaista käytäntöä on laajasti kritisoitu. *Tahdonvastaisen adoption edellytyksiä olisi tullut tarkistaa niissä tilanteissa, joissa lapsen hyöty pysyvästä sijoituksesta harkitaan suuremmaksi kuin hyöty juridisesta suhteesta biologisiin vanhempiinsa.* Varsinkin kun työryhmä esittää avointa adoptiota, edellytykset tahdonvastaisen adoption kehittämiseksi olisivat olleet olemassa. Työryhmän asettamisessa tehtiin virhe kun työryhmään ei pyydetty lastensuojelun asiantuntemusta edustavaa tahoa. Adoptiolaki voisi olla entistä merkittävämpi työkalu huostaan otettujen lasten aseman parantamisessa, jos tämä puoli olisi otettu paremmin työryhmän työskentelyssä huomioon.

Sateenkaariperheet ry haluaa kiittää työryhmän esitystä erityisesti muutamista kohdista ja toivoo, että ne myös säädetään laiksi.

9. Mietintö esittää, että kun *lapsi syntyy naisparin ydinperheeseen, perheen sisäinen adoptio voidaan vahvistaa jo ennen äidin kahdeksan viikon harkinta-aikaa.* Tämä on merkittävä parannus sateenkaariperheiden lasten syntymän yhteyteen jäävän lainsuojattoman ajan lyhentämiseksi. Adoptiolainsäädännön lisäksi lainsuojattomia jaksoja tulee tulevaisuudessa lyhentää myös muilla tavoin, esimerkiksi ns. isyysolettaman soveltamisella naisparin perheisiin.
10. Työryhmän esittämä *uudistus avoimen adoption mahdollistamiseksi Suomessa on erittäin kannatettava.* Siinä lapselle kyetään tietyissä tilanteissa vahvistamaan tapaamisoikeus aiempaan vanhempaansa. Tämä soveltuu huostaan otettujen lasten adoptioihin ja parantaa jonkin verran joidenkin kolme tai neljän vanhemman perheiden lasten asemaa. Tanskalaisen mallin mukaan tapaamisoikeuden vahvistamisen tulisi olla mahdollista myös adoptoitavan lapsen ja hänen

sisarustensa ja muiden merkityksellisten läheisten välille. Tämän lisäksi tulisi säätää mahdollisuus, että aiempi vanhempi ei joutuisi luopumaan vanhemmuudestaan lainkaan niissä tilanteissa, joissa se on lapsen edun mukaista.

11. Työryhmä esittää *lukuisia parannuksia adoptiohakijan oikeusturvaan* prosessin eri vaiheissa, erityisesti mahdollistamalla tehdyistä päätöksistä valittamisen. Tämä on erittäin merkittävä parannus seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien hakijoiden oikeusturvan takia. Oikeudenmukaista kohtelua Sateenkaariperheet ry:n mielestä edistää myös työryhmän ehdottama adoptionhakijoiden rekisteri.

Työryhmän mietintö antaa lisäksi aihetta pohtia ainakin seuraavia aiheeseen liittyviä seikkoja, joista ei adoptioilaisissa voida säätää.

12. Työryhmän esitys avoimesta adoptiosta mahdollistaisi ensimmäistä kertaa tapaamisoikeuden vahvistamisen Suomessa lapsen ja muun kuin juridisen vanhemman välille kun se on lapsen edun mukaista. Tämä on askel oikeaan suuntaan. *Tapaamisoikeuslainsäädäntöä tulisi kehittää kokonaisuudessaan* siihen suuntaan, että niissä perhe-elämän todellisissa tilanteissa kun lapsen etu vaatii tapaamista muun kuin juridisen vanhemman kanssa, tuomioistuimen olisi voitava harkita tapaamisoikeuden vahvistamista kuten esimerkiksi Tanskassa ja Iso-Britanniassa.
13. Työryhmän esitys ei kiinnitä huomiota sijaissynnytykseen. Suomen hedelmöityshoitolaki kieltää lääkäriä osallistumasta toimenpiteeseen, jossa on syytä olettaa, että kyse on sijaissynnytyksestä. Muuten sijaissynnytystä ei huomioida laissa eikä siitä ole käyty laajaa keskustelua. On selvää, että suomalaiset perheet ovat mukana erilaisissa sijaissynnytysjärjestelyissä kotimaassa ja ulkomailla. Näiden järjestelyiden määrän tiedetään järjestöissä olevan jatkuvassa kasvussa. Sateenkaariperheet ry:llä ei ole asiasta tutkimustietoa, ratkaisuja eikä resursseja ryhtyä asiaa erityisemmin selvittämään. Yhdistys pitää tärkeänä, että asiasta käytäisiin keskustelua ja pyrittäisiin kahteen tavoitteeseen. Ensinnäkin on syytä estää osapuolten taloudellinen ja muu hyväksikäyttö Suomessa ja ulkomailla. Toiseksi on syytä hyväksyä todellisuus, että sijaissynnytyksiä tapahtuu jatkuvasti enemmän. Näissä tilanteissa lainsäätäjän velvollisuus on suojella syntyvää lasta ja varmistaa hänen juridisen asemansa vahvistaminen Suomessa riippumatta siitä onko hän syntynyt Suomessa vai ulkomailla. *Sateenkaariperheet ry ehdottaa työryhmän nimeämistä asian selvittelyn aloittamiseksi.*
14. Vanhemmuusolettamaan liittyvä isyyslainsäädäntö vaatii kokonaisuudistusta. Lain tulisi mahdollistaa kaikkien sosiaalisten ja/tai biologisten vanhempien automaattinen tunnustaminen silloin kun sosiaaliseen vanhemmuuteen ei liity epäselvyyttä. Samaan aikaan lainsäädäntöä tulee kehittää suuntaan, jossa vanhemmuusolettama ei estä tosiasiallisen vanhemman tunnistamista lapsen vanhempana. *Nykyinen isyyslaki katsoo perheiden todellisuutta hyvin kapeasta näkökulmasta ja siksi se vaatii täydellisen uudistamisen.*

Lopuksi *Sateenkaariperheet ry tuo esille näkemyksensä, että siltä tulisi pyytää edustaja uuden lain perusteella Valviraan perustettavan adoptiolautakunnan täysistuntoon*, koska erityisesti perheen sisäiset adoptiot koskevat Suomessa sateenkaariperheitä enemmän kuin mitään muuta perheryhmää. Perheen sisäinen adoptio on ollut mahdollinen rekisteröidyssä pari suhteessa jo pian kahden vuoden ajan. Edelleen yhdistyksen jäsenet ja muut sateenkaariperheet kohtaavat mitä moninaisimpia haasteita adoptioprosessissa. Viranomaiskäytännöt ja jopa tuomioistuinten sateenkaariperheitä koskevat päätökset ovat edelleen niin sattumanvaraisia, että on täysin perusteltua että lautakunnassa olisi

sateenkaariperheiden tarpeisiin liittyvää asiantuntemusta. Toistaiseksi lapseksiottamisasioiden lautakunnassa on ollut viranomaisjäsenten lisäksi palveluntarjoajien edustajat, koska osa palveluista tuotetaan yksityisten järjestöjen toimesta. Adoptiolainsäädännön kohteina olevien perheiden ja lasten edustus lautakunnassa olisi tärkeää prosessien kehittämisen näkökulmasta. Tämä olisi ennen kaikkea adoptoitavien lasten etu. On myös toivottavaa, että täysistunnossa olisi edustaja Adoptioperheet ry:stä.

Sateenkaariperheet ry toivoo, että Suomen hallituksella olisi poikkeuksellisesti uskallusta ja näkemystä tehdä innovatiivista ja todellisuuteen nojaavaa perhelainsäädäntöä, eikä vain tyytyä seuraamaan muiden länsimaiden kehitystä muutaman askeleen jäljessä. Suomen lapset ja perheet ansaitsevan sen, että lainsäätäjällä on järkeä, sydäntä ja rohkeutta tunnistaa tosiasiat.

Yksityiskohtaiset perustelut ja muutosehdotukset

- 1.-2. Nykyisen lainsäädännön mukaan rekisteröity pari tai miehen ja naisen muodostama avopari eivät voi adoptoida lasta yhdessä. Lapsen adoptioiminen on kuitenkin juridisesti mahdollista kummallekin puolisolle erikseen. Näissä tilanteissa, joissa lasta ollaan adoptoimassa perheeseen, jossa tosiasiallisesti on toinen vanhempi, tulisi molemmat tulevat vanhemmat olla mukana adoptioprosessissa. Työryhmä tunnistaa ongelman, mutta esittää, että avopareille ja rekisteröidyille pareille ei edelleenkään olisi mahdollista tulla adoptiovanhemmiksi yhdessä. Sen sijaan työryhmä esittää yksin adoptoivan puolison velvoittamista mukaan adoptioeuvontaprosessiin, jotta koko tosiasiallinen perhe tulisi huomioiduksi. Puolisolta vaaditaan myös suostumus, jotta vastattaisiin Euroopan Neuvoston yleissopimuksen vaateisiin. Suostumus vaaditaan, neuvontaan pakotetaan, mutta vanhemmuutta ei myönnetä.

Työryhmä esittää rajauksensa perusteluiksi muutamia sinänsä asiallisia näkökulmia miksi adoptiovanhempien avioliitto turvaa lapsen asemaa. Työryhmä ei kuitenkaan näytä ymmärtävän rajauksen seurauksia kun yksin adoptioiminen kuitenkin on puolisoille mahdollinen. Yhteisen adoption rajaamiselle avopuolisoiden tai rekisteröityjen parisuhteille ei myöskään ole perusteita Suomen allekirjoittamissa kansainvälisissä sopimuksissa. Eurooppalainen lainsäädäntö on myös laajasti kehittyneessä suuntaan, jossa ymmärretään olemassa olevien perhesuhteiden juridisen huomioimisen merkitys.

Euroopan Neuvoston adoptiota koskevan yleissopimuksen mukaan jäsenvaltio voi vahvistaa avoparin ja rekisteröidyn parin yhteisen adoption. Samaa sukupuolta olevat parit voivat adoptoida yhdessä ainakin seuraavissa maissa: Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Belgia, Hollanti, Espanja, Etelä-Afrikka, Argentiina, Brasilia, Meksiko, Yhdysvallat, Kanada ja Australia.

Työryhmän selvityksen mukaan avoparin yhteinen adoptio on mahdollista ainakin Tanskassa, Islannissa ja Iso-Britanniassa. Myös Ruotsin adoptiolainsäädäntöä pohtinut työryhmä on juuri ehdottanut sitä mietinnössään. Tanskassa avoparin yhteiselle adoptiolle on asetettu ehdoksi vähintään viiden vuoden asumista yhdessä. Iso-Britannia vaatii kahden vuoden asumista ja Alankomaat kolmen vuoden. Lisäksi Alankomaat vaatii, että hakijoiden parisuhde voitaisiin vahvistaa, ts. ei ole ”avioesteitä”.

Saattaa olla, että osa työryhmän jäsenistä on esitystä tehdessään varonut kansainvälisten yhteistyösuhteiden huonontumista, jos suomalainen lainsäädäntö on edistyksellisempää kuin

lasten lähtömaiden. Tähän viittaa esimerkiksi järjestölakimies Tiina Tammen eriävissä mielipiteessä esiin tuleva muutamien lähtömaiden vaatimus alle 40 vuoden iästä, millä Tammi perustelee ehdotustaan lainsäädännön vaatimusten säätämisestä lähtömaiden mukaan. Myöskään avoparien ja rekisteröityjen parien adoption edellytysten kohdalla tällaiset perustelut eivät ole hyväksyttäviä.

On selvää, että parisuhteen arvioiminen on yksi merkittävimmistä arvioinnin kohteista adoptioneuvonnassa. Se on lapsen hyvinvoinnin kannalta äärimmäisen tärkeää. Parisuhteen arviointi on myös alan ammattilaisten kokemuksen mukaan yksi hankalimmin arvioitavia seikkoja. Avioliiton solmiminen tai sen solmimatta jättäminen saattaa koko väestön mittakaavassa merkitä jotain liiton kestävyuden ja puolisoitten sitoutumisen kannalta, mutta yksittäisten arvioitavana olevien perheiden kohdalla sen todistusvoima on lähellä nollaa. Siksi työryhmän seuraava perustelu avoparien ulossulkemiselle on täysin perusteeton: ”Kun myös lapsen adoptio yhessä vastaavasti edellyttää hakijoiden vakaata tahtoa sitoutua elämään yhdessä perheenä, avioliiton solmimiselle on syytä jatkossakin antaa merkitystä adoption edellytyksiä säänneltäessä”

Adoptiota hakeville pareille on syytä adoptioneuvonnassa kertoa avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen juridisesta merkityksestä lapselle, mutta koska avo- ja rekisteröidyn parin osapuolet voivat adoptoida yksin, avioliiton vaatiminen yhteisissä adoptioissa johtaa lapsen kannalta hyvin epätoivottavaan tilanteeseen, jossa lapsi elää perheessä, jonka tosiasiallisista vanhemmista vain toinen on hänen juridinen vanhempansa. Kun eduskunta sääti perheen sisäisestä adoptiosta rekisteröidyssä parisuhteessa, perusteena oli se, että on järkevää ja lapsen edun mukaista vahvistaa molempien tosiasiallisten vanhempien vanhemmuus myös juridisesti. Miksi nyt taas halutaan lähteä toiselle linjalle? Työryhmä ei voisi olla enemmän väärässä todetessaan, että ”ei voida katsoa olevan lapsen edusta johtuvaa tarvetta adoptionhakijoiden piiriin laajentamiselle siten, että avopuolisoiden yhteisadoptio tehtäisiin mahdolliseksi”.

Eriävän mielipiteen mietintöön jättänyt johtava sosiaalityöntekijä Aulikki Haimi-Kaikkonen on tiivistänyt ongelmakentän erittäin hyvin: ”adoptiolapsen edun mukaista on tulla perheeseen, jonka molemmat vanhemmat ovat käyneet adoptioneuvonnan ja molempien resurssit toimia adoptiovanhempina on arvioitu sekä molemmat ovat alusta asti virallisesti lapsen vanhempia ja huoltajia.”

Sateenkaariperheiden kannalta on yksi lisäperuste mahdollistaa avoparin yhteinen adoptio. Tutkimuksen mukaan myös ne sateenkaariperheet, joissa elää alaikäisiä lapsia, ovat virallistaneet parisuhteensa huomattavasti harvemmin kuin vastaavat miehen ja naisen perheet. Homoseksuaalisen parisuhteen virallistaminen nykypäivänkin Suomessa sisältänee siis niin suuren sosiaalisen riskin, että perheet jättävät sen tekemättä vaikka parisuhteen rekisteröiminen parantaisi myös lapsen juridista asemaa. Tämä on yksi lisäperuste miksi avoparin yhteinen adoptio tulisi olla mahdollinen. Lainsäätäjän on huolehdittava, että kaikkien lapsien tosiasialliset perhesuhteet voidaan huomioida ja turvata.

Sateenkaariperheet ry:n ensisijainen esitys:
Poistetaan 9§ kokonaan

Tällöin yhdessä adoptointi olisi mahdollinen kaikille pareille silloin kun tuomioistuin harkitsee tapauskohtaisesti sen olevan lapsen edun mukainen. Jos hallitus ei ole valmis ottamaan näin suurta askelta, ehdotetaan 9§ korvattavaksi seuraavasti:

Muut kuin aviopuolisot voivat adoptoida yhdessä, jos he ovat asuneet yhdessä vähintään kolme vuotta tai on muita lapsen edusta johtuvia erityisen painavia syitä vahvistaa adoptio.

9§:n poistamisesta tai muuttamisesta seuraa, että 13§:stä voidaan poistaa avo- ja rekisteröidyn puolison suostumusta koskeva 2 momentti kokonaisuudessaan tarpeettomana, koska avo- ja rekisteröidyt puolisot tulevat harkituiksi adoptiovanhempina. Jos avioliittoehto päätetään säilyttää laissa, ei kyseistä momenttia tule kuitenkaan säilyttää laissa. Ei ole oikein, perusteltua eikä oikeudenmukaista, että henkilöltä, jolle ei anneta mahdollisuutta tulla harkittavaksi lapsen vanhemmaksi, vaikka se olisi lapsen edun mukaista, vaaditaan suostumusta adoption vahvistamiselle. Sama koskee puolison osallistumista adoptioeuvontaan, jonka lopputuloksena hän ei kuitenkaan tule harkituksi adoptoitavan lapsen vanhemmaksi.

Olisi oletettavaa, että lähes aina kun rekisteröidyn parin tai avoparin toinen puoliso adoptoi lapsen, parin toiveena olisi, että molemmat voisivat olla harkittavina vanhemmiksi. Jos lainsäädäntö ei tätä mahdollista, on sekä perusteleamatonta, loukkaavaa että molempien puolisoiden oikeusturvan kannalta erittäin ongelmallista, jos vaaditaan asiaan osattoman puolison suostumusta ja osallistumista adoptioeuvontaan.

Tästä syystä myös 14§:n toinen momentti tulee poistaa kokonaisuudessaan, koska on kohtuutonta olla myöntämättä avo- tai rekisteröidylle puolisolle mahdollisuutta tulla harkituksi adoptiovanhempina, mutta edellyttää yhtä aikaisesti häneltä adoptioeuvontaan osallistumista kyseisessä momentissa mainitulla tavalla.

Jos 13§ ei muuteta ehdotetusti, eli avo- ja rekisteröidyiltä puolisoilta vaaditaan suostumusta, tulee 24§:sta ja sen perusteluista poistaa ne viittaukset, jotka vaatisivat puolison osallistumista adoptioeuvontaan. Tämän lisäksi asetus on muutettava tästä näkökulmasta.

3. Itsenäisten adoptioiden ongelmia ja lapsikauppaa ei kyetä estämään pelkästään muuttamalla lainsäädäntöä tiettyjä adoptioväyliä sulkemalla niin kuin nyt on esitetty tehtäväksi. Suomea sitoo asiassa kansainväliset sopimukset, ennen kaikkea niin sanottu Haagin sopimus. Suomen on siis huolehdittava, että itsenäiset adoptiot vahvistetaan Suomessa vain hyvin tarkoin selvitettyissä tapauksissa.

Tästä huolimatta on asian tosiasiallisen ratkaisemisen kannalta ongelmallista, että työryhmä ehdottaa ratkaisuksi ehdotonta mallia: ”Siksi ehdotetaan, että jos Suomessa asuva henkilö adoptoi alaikäisen lapsen vieraasta valtiosta ilman adoptiolautakunnan lupaa, tällaista adoptiota ei voitaisi enää tunnustaa Suomessa päteväksi edes Helsingin hovioikeuden päätöksellä”. Entä miten lapsen käy jos näin on kuitenkin tapahtunut? Tällainen ehdoton lainpykälä, joka ei mahdollista tuomioistuimelle omaa harkintavaltaa asiassa on erityisen ongelmallinen kun se liitetään kahteen mietinnön muuhun ehdotukseen.

Ensinnäkin hovioikeuden päätösvaltaa sitova säännös tulee erityisen ongelmalliseksi, koska työryhmän esitys ei anna adoptiolautakunnallekaan minkäänlaista harkinnanvaraa luvan myöntämisessä vieraan lapsen itsenäiseen adoptioon. Jommallakummalla toimijalla täytyisi olla käytettävissään harkintavaltaa erityistapausten varalta.

Toisaalta kun työryhmä esittää yhteisen adoption rajaamista vain aviopareille, se tulee samalla lisänneeksi paineita itsenäiseen adoptioon. Itsenäisten adoptioiden määrä tulee myös lisääntymään, jos joidenkin adoptiota toivovien hakijoiden mahdollisuudet käytännössä estetään. Tästä syystä itsenäisten adoptioiden ennaltaehkäisemiseksi Sateenkaariperheet ry ehdottaa lisättäväksi 35§:n perusteluihin lauseen:

Palvelunantajia kehotetaan etsimään yhteistyökumppaneita myös sellaisista valtioista, joissa adoptiovanhemmiksi harkitaan myös yksittäisiä ja samaa sukupuolta olevia hakijoita. Tällaisten yhteistyösuhteiden olemassa olo ennalta ehkäisee omalta osaltaan itsenäisiä adoptioita ja niihin liittyviä riskejä.

4. Sateenkaariperheet ry on huolissaan eurooppalaisten sateenkaariperheiden vapaan liikkuvuuden merkittävistä käytännön rajoituksista Euroopan Unionin sisällä. Rajoitukset liittyvät siihen, että kun sateenkaariperhe muuttaa maasta toiseen, usein perheoikeudet eivät muuta mukana. Vaikka perhe on perhe yhdessä maassa, ei se välttämättä ole sitä toisessa. Suomi ei yksin pysty muuttamaan koko Unionin käytäntöjä, mutta Suomen on oltava aktiivinen toimija. Kyseessä on Euroopan Unionin kaikista periaatteellisista oikeus eikä sen rajoittamista yhdeltä kansanryhmältä voida ottaa kevyesti.

Vuodenvaihteessa Helsingin kärjäoikeus teki suomalais-ranskalaisen naisparin adoptioasiassa päätöksen, joka ei tukenut vapaan liikkuvuuden toteutumista Euroopassa (tarkemmat tiedot liitteenä olevasta Sateenkaariperheet ry:n tiedotteesta). Kärjäoikeus tulkitsi Suomen lakia niin, että Ranskan lainsäädännön kykenemättömyys vahvistaa naisparin perheen sisäinen adoptio ei ollut laissa mainittu riittävän raskas syy ottaa suomalaisen lapsen adoptioasiaa käsiteltäväksi Suomessa vaikka perhe eläikin Ranskassa. Liitteenä olevassa tiedotteessa tarkemmin eritellyistä syistä Sateenkaariperheet ry ehdottaa, että adoptiolain perusteluissa selkeytetään lain tarkoitusta täydentämällä 65§:n perusteluiden lause

Asian tutkimisen vieraassa valtiossa voi estää esimerkiksi se, että kyseisen valtion lainsäädäntö ei ylipäätään tunne adoptiota.

muotoon

Asian tutkimisen vieraassa valtiossa voi estää esimerkiksi se, että kyseisen valtion lainsäädäntö ei ylipäätään tunne adoptiota, tai että kyseisen valtion lainsäädäntö ei tunne perheen sisäistä adoptiota samaa sukupuolta olevien parien parisuhteessa.

5. Sateenkaariperheet ry ehdottaa, että 18§:ään *Vanhemmuuden siirtyminen* lisätään 3. momentiksi:
Jos erikseen on sovittu, että adoptoitavan lapsen aiempi vanhempi tai aiemmat vanhemmat eivät luovu vanhemmuudestaan adoption yhteydessä, vanhemmuus vahvistetaan adoptiovanhemmalle tai adoptiovanhemmille aiempien vanhempien lisäksi.
6. *Biologisen isän aseman vahvistaminen adoptioprosessissa* työryhmän esittämällä tavalla on erittäin tärkeää ja perusteltua. Lain tarkoituksen vastaisten tulkintojen ehkäisemiseksi 12§:n kieltä olisi syytä tarkentaa yhden sanan osalta. Korvataan pykälässä oleva sana ”voitaisiin” sanalla ”saatettaisiin”, joka kuvaa paremmin työryhmän esityksen ajatusta. Korjattuna pykälä kuuluisi:

Adoption suhde vanhemmuuden vahvistamiseen

Jos vanhemmuutta ei ole vahvistettu, mutta on aihetta otaksua, että vanhemmuus saatettaisiin myöhemmin vahvistaa, alaikäisen adoptio voidaan vahvistaa vain 11 §:n 3 momentissa säädetyn edellytyksin.

Työryhmän perusteluista käy ilmi, että tarkoituksena ei ole estää adoption vahvistamista niissä tapauksissa, joissa vanhemmuus teoriassa "voitaisiin" vahvistaa, mutta se ei ole kenenkään osapuolen tarkoitus (kuten niissä tapauksissa, joissa mies on luovuttanut naisparilla sukusolujaan ilman tarkoitusta tulla isäksi), vaan vain niissä tapauksissa, jossa vanhemmuus tosiasiallisesti saatettaisiin vahvistaa jonkun osapuolen toiveesta (kuten silloin kun isä mielellään ottaisi vanhemman vastuun lapsesta kun vain saisi tulla kuuluksi asiassa). Jos lakiin jätetään muotoilu "voitaisiin", yksittäiset lain soveltajat voisivat tulkita sen tarkoittavan kaikkia tilanteita, joissa vanhemmuus "voitaisiin" teoriassa vahvistaa.

Sama sanamuutos pitäisi tehdä perustelujen kolmannen ja viidennen kappaleen lauseisiin. Lisäksi perusteluiden kuudennen kappaleen ensimmäiseen lauseeseen olisi sanaparin "naiselle yksin" perään lisättävä "ja naisparille", että lainkohdan tulkinta tulevaisuudessa olisi yksiselitteistä.

7. §23:n perusteluiden viimeinen lause tulee poistaa, koska sateenkaariperheiden perheen sisäisissä adoptioissa adoptioeuvonta tulee poikkeuksetta käsitellä kiireellisenä, että vauva-ikään liittyvä lainsuojaton vaihe jäisi mahdollisimman lyhyeksi.
8. Suomalaisessa adoptiolainsäädännössä on tähän saakka painotettu liian vahvasti vanhemman oikeutta lapsen oikeuden kustannuksella. Tähänkään asiaan työryhmä ei tehnyt muutosehdotusta vaikka eurooppalainen lainsäädäntö on kehittymässä toiseen suuntaan ja suomalaista käytäntöä on laajasti kritisoitu. Esimerkiksi Britanniassa sijaisvanhemmilla on mahdollisuus hakea lapsen adoptiota, kun lapsi on ollut sijoitettuna heidän luokseen vähintään 12 kuukautta. Ensisijaisesti tällaisissa tilanteissa voitaisiinkin lähteä neuvottelemaan avoimesta adoptiosta.

Tahdonvastaisen adoption edellytyksiä olisi tullut tarkistaa niissä tilanteissa, joissa lapsen hyöty pysyvistä sijoituksesta harkitaan suuremmaksi kuin hyöty juridisesta suhteesta biologisiin vanhempiinsa. Työryhmän esitys ei millään lailla rohkaise perhehoidon ammattilaisia tai anna heille työkaluja harkita tahdonvastaisen adoption mahdollisuutta silloinkaan kun se on aivan ilmeisesti lapsen edun mukaista.

Esimerkiksi 11§:ään Vanhempien suostumukset voisi lisätä pykälä joka edistää tahdonvastaisia adoptioita tietyissä tilanteissa. Aivan vähintä olisi se, että pykälän perusteluissa edes mainittaisiin tahdonvastaisista adoptioista lastensuojelussa.

Työryhmä esittää lisättäväksi §2:n lapsen edusta lain lähtökohtana. Tämä on hyvä periaatteellinen linjanveto. Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi kuitenkin tarkennettava lapsen edun käsitettä samalla tavalla kuin mitä mietinnön yleisissä perusteluissa tehdään. Lisäksi pykälän perusteluihin tulee lisätä seuraava lause tai seuraavan lauseen sisältöinen lause: "mutta myös jos lapsen etu on ristiriidassa biologisten vanhempien edun kanssa, on valittava päätösten lähtökohdaksi nimenomaan lapsen etu"

Koska työryhmässä ei ollut lastensuojelun asiantuntemusta, Sateenkaariperheet ry toivoo, että hallitus huomioi lastensuojelun tarpeet adoptiolain osalta mahdollisimman tarkoin.

Lisätietoja lausunnosta antaa

Juha Jämsä

puheenjohtaja

Sateenkaariperheet ry

041-5012580

puheenjohtaja@sateenkaariperheet.fi

Tiedote 10.2.2011
Sateenkaariperheet ry
julkaisuvapaa heti

Helsingin käräjäoikeus kieltäytyi käsittelemästä kahden suomalaisen lapsen perheensisäistä adoptiota naisparin perheessä

Helsingin käräjäoikeus ei ottanut suomalais-ranskalaisen perheen adoptioasiaa käsiteltäväkseen, koska sen mukaan Ranskan tuomioistuimella on toimivalta käsitellä asia. Ranskan lainsäädäntö ei kuitenkaan mahdollista perheen sisäistä adoptiota naisparien perheessä eikä Ranskassa asuvan perheen lasten perhesuhteiden turvaa voida tästä syystä tosiasiaassa vahvistaa perheen sisäisen adoption kautta Ranskassa.

Hakijaperhe jätti tänään vetoituksen Euroopan parlamentin vetoomusvaliokuntaan koskien rekisteröityjen parisuhteiden vastavuoroista tunnustamista Euroopan Unionissa.

Adoptioasia käsitellään yleensä suomalaisessa tuomioistuimessa vain, jos hakija tai lapsi asuu Suomessa. Laki kuitenkin mahdollistaa adoptioasian käsittelyn Suomessa, jos lapsi on Suomen kansalainen eikä asiaa voida käsitellä siinä maassa, missä lapsi elää. Sosiaali- ja terveysministeriön lapseksiottamisasioiden lautakunta totesi käräjäoikeuden siltä pyytämässä lausunnossa, että "lautakunnan mielestä tällaista tilannetta, jossa asuinpaikkavaltion adoptiolainsäädäntö yksityiskohtiensa osalta eroaa Suomen lainsäädännöstä, ei ole perusteltua rinnastaa [...] tilanteeseen, jossa asuinpaikkavaltion oikeus ei lainkaan tunne lapseksiottamisinstituutiota." Hakijaperheen lapseen kannalta ei ole kyse "lainsäädännön yksityiskohtien" eroista vaan siitä ratkaisevasta eroavaisuudesta, että Ranskan lain mukaan heidän suhdettaan omaan vanhempansa ei voida vahvistaa. Sekä lautakunta että tuomioistuin ohittavat tulkinnoissaan adoptioasioiden punaisen langan, lapsen edun.

Käräjäoikeus onnistuu tulkitsemaan, että adoption tutkimiselle ei ole Suomessa edellytyksiä, vaikka tuomioistuin itse kirjaa päätökseensä pätkän lain perusteluja: "hakemus tulisi voida tutkia Suomessa ensinnäkin silloin, jos hakemuksen tutkimatta jättäminen johtaisi siihen, että sitä ei voitaisi saada missään tutkittavaksi." Lautakunta taas varoittaa tuomioistuinta lausunnossaan millaisiin hankaluuksiin joudutaan Ranskan ja Suomen parisuhdelakien yhteensovittamisessa, jos tuomioistuin ottaa asian käsiteltäväkseen. Täytyykin kysyä, jätettiinkö asia ottamatta käsittelemään, jottei jouduttaisi vastaamaan visaisiin kysymyksiin Euroopan maiden erilaisten parisuhdelainsäädäntöjen yhteensovittamisesta.

Tapaus on esimerkki laajemmista vaikeuksista, joita sateenkaariperheet jatkuvasti kohtaavat liikkueessaan "vapaan liikkuvuuden" Euroopassa. Liikkuminen Euroopan Unionin jäsenmaasta toiseen ei todellisuudessa ole vapaata kun sateenkaariperheiden kohdalla perheoikeudet eivät useinkaan kulje mukana.

Litteenä Helsingin käräjäoikeuden päätös ja lapseksiottamisasioiden lautakunnan asiasta antama lausunto.

Lisätietoja ja haastattelupyyntöjen välittäminen:

Juha Jämsä

Puheenjohtaja

Sateenkaariperheet ry

041 501 2580 puheenjohtaja@sateenkaariperheet.fi

LIITE 1:

HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS PÄÄTÖS 10/52302

1. osasto Annettu kansliassa
17.12.2010 H 10/2811

Asiaan osalliset:

A Hakija
C (lapsi)
D (lapsi)

Kuultavat:

B (hakijan puoliso)
Lapseksiottamisasioiden lautakunta

Asia Suomalaisen lapseksiottaminen
Vireille 22.1.2010

SELOSTUS ASIASTA

Asian tausta

Helsingin käräjäoikeuteen on saapunut 22.1.2010 kahden alaikäisen lapsen lapseksiottamista koskeva hakemus.

Vuonna 20XX syntyneen C:n ja vuonna 20XX syntyneen D:n biologinen äiti on A. Äiti ja lapset ovat Suomen kansalaisia. Hakija B on syntynyt Iranissa. Sekä lapset, äiti että hakija asuvat Ranskassa.

Käräjäoikeus on varannut lapseksiottamisasioiden lautakunnalle mahdollisuuden antaa lausuntonsa koskien muun muassa suomalaisen tuomioistuimen toimivaltaa (laki lapseksiottamisesta 34 § 2 mom. ja 45 §).

Hakijalle ja äidille on varattu tilaisuus lausua lautakunnan lausunnon johdosta koskien suomalaisen tuomioistuimen toimivaltaa.

HAKEMUS A on pyytänyt, että hänen ja vuonna 20XX syntyneen C:n sekä vuonna 20XX syntyneen D:n välille vahvistetaan vanhemman ja lapsen suhde.

Perustelut Hakemuksen mukaan lasten äiti ja hakija ovat asuneet yhdessä vuodesta 19XX. Hakemuksen mukaan lapset ovat saaneet alkunsa hedelmöityshoitojen avulla, Helsingin Väestöliiton

lapsettomuuslinikalla.

Hakija ja äiti ovat rekisteröineet ns. PACS-sopimuksen, pacte civil de solidarité, Ranskassa 18.6.2004 (hakemuksen liite 5). Suomen väestötietojärjestelmän mukaan A on naimaton.

Lasten huollon jakamisesta on annettu ratkaisut ranskalaisissa tuomioistuimissa vanhemman lapsen osalta X.X.20XX (hakemuksen liite 6) ja nuoremman lapsen osalta X.X.20XX (hakemuksen liite 7). Vanhemman lapsen huoltoa koskevan prosessin aikana, vuonna 20XX Pariisin ylioikeus oli määrännyt toteutettavaksi sekä "sosiaalisen selvityksen" ja "lääketieteellis-psykologisen lausunnon".

Hakija on hakenut adoptiota Suomessa, koska hänen käsityksensä mukaan Ranskan lainsäädäntö ei mahdollista perheen sisäistä adoptiota ns. PACS-suhteessa (hakemuksen täydennyksen liitteenä on esitetty selvitystä Ranskan lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä).

KÄRÄJÄOIKEUDEN RATKAISU

Perustelut Suomalaisen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta käsitellä lapseksiottamisen vahvistamista koskevaa hakemusta säädetään lapseksiottamisesta annetusta laissa. Kyseisen lain 34 §:n 2 momentin mukaan lapseksiottamisen vahvistamista koskeva hakemus voidaan tutkia Suomessa muun muassa silloin, kun lapseksiottettava ja sen valtion viranomaiset, jossa lapseksiottettavalla on asuin- tai kotipaikka, eivät ole toimivaltaisia käsittelemään asiaa **tai** hakemuksen tutkimiselle Suomessa on muu painava peruste.

Vaikka lapseksiottajalla ei ole täällä kotipaikkaa, hallituksen esityksen (HE 107/1984 vp, s. 22) mukaan hakemus tulisi voida tutkia Suomessa ensinnäkin silloin, jos hakemuksen tutkimatta jättäminen johtaisi siihen, että sitä ei voitaisi saada missään tutkittavaksi.

Saman hallituksen esityksen mukaan painavaksi perusteeksi voitaisiin katsoa se, että hakemusta ei tosiasiallisesti voida saada kotipaikkavaltiossa tutkittavaksi tai ainakin käsitellyksi loppuun kohtuullisessa ajassa.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan hakemus voidaan tutkia Suomessa myös esimerkiksi silloin, kun ulkomailla pysyväisluontoisesti asuva suomalainen, jotka aikovat muuttaa takaisin Suomeen **ja** joiden kotipaikkavaltion oikeus ei tunne lapseksiottamisinstituutiota, haluavat lapseksiottamisen vahvistamista ennen Suomeen paluutaan.

Tuoreemman hallituksen esityksen 214/1995 mukaan lapseksiottamisen vahvistaminen Suomessa on tarkoituksenmukaista yleensä vain sillä perusteella, että lapseksiottaminen tunnustetaan lapseksiottajan asuinpaikkavaltiossa, jossa lapsi tulee asumaan. Tätä seikkaa ei kuitenkaan ole esityksen mukaan ollut aihetta asettaa kansainvälisen toimivallan edellytykseksi sillä se on otettu huomioon jo toisaalla laissa lain 35 § 3 momentissa.

Viimeksi mainittu lainmuutos muutti toimivaltasäännöstä siten, että toimivaltakysymystä harkittaessa on otettava huomioon myös se, ovatko lapseksiottajan asuinpaikkavaltion tuomioistuimet asiassa

toimivaltaisista. Kyseisen hallituksen esityksen mukaan tämän lisäksi olisi otettava huomioon se, voitaisiinko asia tutkia lapseksiotettavan asuin- tai kotipaikkavaltiossa. Jos asia saadaan näissä valtioissa tutkituksi, ei ole tarkoituksenmukaista, että se voitaisiin tutkia Suomessa pelkästään sillä perusteella, että joku asiaan osallisista on Suomen kansalainen.

Lapseksiottamislautakunta on lausunnossaan katsonut, että tässä tapauksessa kyse ei ole tilanteesta, jossa Ranskan viranomaisilta puuttuisi toimivalta käsitellä adoptiota koskeva hakemus, vaan siitä, että hakemuksen hyväksymiseen ei Ranskan lain mukaan ole edellytyksiä. Lautakunnan mielestä tällaista tilannetta, jossa asuinpaikkavaltion adoptiolainsäädäntö yksityiskohtiensa osalta eroaa Suomen lainsäädännöstä, ei ole perusteltua rinnastaa siihen hallituksen esityksessä mainittuun esimerkkitalanteeseen, jossa asuinpaikkavaltion oikeus ei lainkaan tunne lapseksiottamisinstituutiota.

Lautakunta on kiinnittänyt lisäksi huomiota siihen, että hakemuksesta ei ilmene, että asianomaisilla henkilöillä olisi tarkoitus jossain vaiheessa siirtyä asumaan Suomeen. Kun hakija on Ranskan kansalainen, hakemuksessa tarkoitettulla adoptiolla ei myöskään olisi merkitystä lasten ja heidän Suomessa mahdollisesti olevien sukulaistensa välisen suhteen kannalta. Lautakunta on siten katsonut, ettei asiassa ole tullut esiin sellaista painavaa perustetta, jonka johdosta hakemus voitaisiin lapseksiottamisesta annetun lain 34 §:n 2 momentin nojalla tutkia suomalaisessa käräjäoikeudessa.

Hakija ja äiti ovat toimittaneet käräjäoikeudelle lausumansa koskien lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausuntoa ja suomalaisen tuomioistuimen toimivaltaa.

Käräjäoikeus toteaa, että asiassa ei ole väitettykään, että ranskalaisella tuomioistuimella ei olisi toimivaltaa käsitellä asiaa.

Hakijan mukaan adoption vahvistaminen Ranskassa ei ole heidän tapauksessaan Ranskan lainsäädännön mukaan mahdollista.

Koska ranskalaisen tuomioistuimen toimivaltaa käsitellä hakemusta tässä tapauksessa ei ole kiistetty, suomalaisen tuomioistuimen toimivalta edellyttäisi muun painavan perusteen olemassaoloa. Hallituksen esityksiin ja lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausuntoon viitaten käräjäoikeus katsoo, että asiassa ei ole esitetty lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausunnon antamisen jälkeenkään sellaista muuta painavaa perustetta hakemuksen tutkimiselle, että suomalaisella tuomioistuimella olisi toimivaltaa tutkia hakemusta lapseksiottamisesta annetun lain perusteella.

Lopputulema Asia jätetään tutkimatta.

Lainkohdat Laki lapseksiottamisesta 34 §, 45 §

MUUTOKSENHAKU Tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen. Muutoksenhakuohjeet liitteenä.

käräjätuomari

Heidi Lindqvist

LIITE 2:

Lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausunto:

Helsingin käräjäoikeus 13.10.2010

1. osasto / notaari Heidi Lindqvist

Porkkalankatu 13

00180 Helsinki

Lausuntopyyntönnö 22.7.2010 — Dnro H 10/2811 — B ja A

LAUSUNTO LAPSEKSIOTTAMISEN VAHVISTAMISTA KOSKEVASSA ASIASSA

Helsingin käräjäoikeus on 22.7.2010 päivätyllä kirjeellä pyytänyt lapseksiottamisesta annetun lain 44 - 46 §:n nojalla Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan selvitystä/lausuntoa suomalais-ranskalaisen naisparin perheen sisäistä adoptiota koskevassa asiassa.

Tapahtumien kulku

Lautakunnalle toimitetun aineiston perusteella voidaan tapahtumien kulusta todeta seuraavaa: Ranskassa asuva naispari, B ja A, ovat hakeneet Helsingin käräjäoikeudelta perheen sisäisen adoption vahvistamista. Adoptio koski kahta alaikäistä lasta, C:tä ja D:tä. Lapset ovat saaneet alkunsa hedelmöityshoitojen avulla. Lapset ja lasten biologinen äiti, B, ovat Suomen kansalaisia. A on Ranskan kansalainen. B ja A ovat rekisteröineet ns. PACS-sopimuksen Ranskassa X.X.20XX. Suomen väestötietojärjestelmän (tilanne 21.7.2010) mukaan B on naimaton.

Selvitys-/lausuntopyynnön yksilöinti

Käräjäoikeus on pyytänyt lautakuntaa selvittämään seuraavat kysymykset:

- Voidaanko hakijoiden perheen sisäistä adoptiota koskeva hakemus tutkia suomalaisessa käräjäoikeudessa?
- Jos lapseksiottaminen vahvistettaisiin Suomessa hakemuksen mukaisesti, tunnustettaisiinko lapseksiottaminen päteväksi Ranskassa?
- Mikäli lapseksiottaminen vahvistettaisiin Suomessa eikä sitä tunnustettaisi Ranskassa, voiko siitä aiheutua lapseksiottettavalle olennaista haittaa? Ja tulisiko tämän vuoksi lapseksiottaminen jättää vahvistamatta?
- Onko asiassa tarpeen hankkia vielä vanhemman suostumus? Vai onko asiassa riittävällä tavalla selvillä vanhemman tahto, kun huomioidaan ranskalaisissa oikeusprosesseissa tehdyt selvitykset ja se, että lasten äiti on allekirjoittanut hakemuksen ja toimittanut täydennyksen?
- Onko ottolapsineuvonta välttämätön asiassa, jossa hakijalla ei ole asuinpaikkaa Suomessa, eikä kyseessä ole lapseksiottamisesta annetun lain 25 §:ssä tarkoitettu lapseksiottaminen?

Lausunnon antaminen asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisistä seikoista

Hakijat

Lapseksiottamisen vahvistamista koskevan hakemuksen ovat tehneet lasten biologinen äiti B ja hänen kumppaninsa A yhdessä. Selvyyden vuoksi lautakunta kiinnittää käräjäoikeuden huomiota siihen, että lasten biologinen äiti, jonka asema lasten vanhempana ei perheen sisäisessä adoptiossa muuttuisi, ei ole asiassa lapseksiottajan asemassa. Lapseksiottajana eli hakijana asiassa voidaan siis pitää vain A:ta.

Käräjäoikeuden toimivalta

Lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) 34 §:n 2 momentin mukaan lapseksiottamisen vahvistamista koskeva hakemus voidaan tutkia Suomessa muun muassa silloin, kun lapseksiottettava on Suomen kansalainen ja sen valtion viranomaiset, jossa lapseksiottettavalla on asuinpaikka, eivät ole toimivaltaisia käsittelemään asiaa tai hakemuksen tutkimiselle Suomessa on muu painava peruste. Lapseksiottamislakiin johtaneen hallituksen esityksen (HE 107/1984 vp, s. 22) mukaan painavaksi perusteeksi voidaan katsoa esimerkiksi se, että hakemusta ei tosiasiallisesti voida saada kotipaikkavaltiossa tutkittavaksi tai ainakaan käsitellyksi loppuun kohtuullisessa ajassa. Perusteluissa on esitetty myös, että hakemus voidaan 2 momentin mukaan tutkia Suomessa myös esimerkiksi silloin, kun ulkomailla pysyväisluontoisesti asuvat suomalaiset, jotka aikovat muuttaa takaisin Suomeen ja joiden kotipaikkavaltion oikeus ei tunne lapseksiottamisinstituutiota, haluavat hakea lapseksiottamisen vahvistamista ennen Suomeen paluutaan.

Hakemuksessa tarkoitetut lapset ovat Suomen kansalaisia. Nyt haetun adoption vahvistaminen Ranskassa ei ole mahdollista, koska Ranskan lain mukaan PACS-sopimuksen rekisteröimiseen ei liity mahdollisuutta perheen sisäiseen adoptioon. Kyse ei ole tilanteesta, jossa Ranskan viranomaisilta puuttuisi toimivalta käsitellä adoptiota koskeva hakemus, vaan siitä, että hakemuksen hyväksymiseen ei Ranskan lain mukaan ole edellytyksiä. Lautakunnan mielestä tällaista tilannetta, jossa asuinpaikkavaltion adoptiolainsäädäntö yksityiskohtiensa osalta eroaa Suomen lainsäädännöstä, ei ole perusteltua rinnastaa siihen hallituksen esityksen perusteluissa mainittuun esimerkkitilanteeseen, jossa asuinpaikkavaltion oikeus ei lainkaan tunne lapseksiottamisinstituutiota.

Lautakunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että hakemuksesta ei ilmene, että asianomaisilla henkilöillä olisi tarkoitus jossain vaiheessa siirtyä asumaan Suomeen. Kun lapseksiottaja A on Ranskan kansalainen, hakemuksessa tarkoitetulla adoptiolla ei myöskään olisi merkitystä lasten ja heidän Suomessa mahdollisesti olevien sukulaistensa välisen suhteen kannalta.

Edellä esitetyt seikat huomioon ottaen lautakunta katsoo, ettei asiassa ole tullut esiin sellaista painavaa perustetta, jonka johdosta hakemus voitaisiin lapseksiottamisesta annetun lain 34 §:n 2 momentin nojalla tutkia suomalaisessa käräjäoikeudessa.

Sen varalta, että käräjäoikeus vastoin lautakunnan näkemystä katsoisi olevansa asiassa toimivaltainen, lautakunta toteaa lisäksi seuraavaa.

Ulkomaisen oikeussuhteen tunnustamisesta

Lautakunta katsoo, että hakemuksen hyväksymisen edellytyksiä arvioitaessa tulisi ensisijaisesti harkittavaksi, onko perheen sisäinen adoptio tässä tapauksessa ylipäätään mahdollinen. Lautakunta toteaa, että Suomen lainsäädännön mukaan perheen sisäinen adoptio on mahdollinen ainoastaan avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa eläville. Asiakirjojen mukaan B on naimaton. Näin ollen asiassa tulee siis harkittavaksi, onko hakijoiden rekisteröimä PACS-sopimus rinnastettavissa Suomessa rekisteröityyn parisuhteeseen.

Lautakunta viittaa Markku Helinin artikkeliin Ulkomaisen avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen tunnustamisesta (Lakimies 4/2002), jonka mukaan oikeudellisilla instituutioilla ei ole universaalista sisältöä, vaan niiden syntyedellytykset ja oikeusvaikutukset sitoutuvat yleensä tiettyyn oikeusjärjestykseen. Ulkomaisen statusratkaisun tunnustaminen merkitsee sitä, että alkuperävaltiossa saavutetun statuksen katsotaan olevan voimassa myös forumvaltiossa. Forumvaltion oikeusjärjestyksestä puolestaan riippuu, mitkä vaikutukset statusratkaisun tunnustaminen saa forumvaltiossa.

Ensisijaisesti on siis harkittava, voidaanko ulkomainen oikeussuhde luokitella jonkin forumvaltiossa voimassa olevan lainvalinta- tai tunnustamisnormin alaan kuuluvaksi. Luonnehtiminen tapahtuu lähtökohtaisesti forumvaltion oman oikeusjärjestyksen (lex fori) nojalla.

Sen jälkeen kun ulkomaisen statuksen on katsottu kvalifioituvan tunnustamisnormin alaan kuuluvaksi, on vielä ratkaistava kysymys tunnustamisen oikeusvaikutuksista, jotka määräytyvät forumvaltion lainvalintanormien osoittaman aineellisen oikeuden (lex causae) nojalla. On siis harkittava onko valtiossa A muodostunut oikeudellinen status tai muu oikeudellinen instituutio siinä määrin valtiossa B tunnettua vastaava, että se voi korvata viimeksi mainitun sovellettaessa B:n aineellista lainsäädäntöä. Statusten täydellistä samanlaisuutta ei edellytetä, mutta erot niiden syntytaivoissa ja oikeusvaikutuksissa eivät myöskään saa olla liian suuria.

Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 12 §:n mukaan vieraassa valtiossa rekisteröity kahden samaa sukupuolta olevan parisuhde on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa rekisteröinti toimitettiin.

Helinin edellä mainitun artikkelin mukaan luonnehtimiskysymys nousee keskeiseksi, kun pohditaan, voidaanko ulkomainen parisuhde tunnustaa Suomessa. Kyse on tällöin siis siitä, voidaanko ulkomaista järjestelyä pitää rekisteröitynä parisuhteena RPL 12 §:ssä tarkoitetussa merkityksessä. Lakiin rekisteröidystä parisuhteesta johtaneen hallituksen esityksen (HE 200/2000) perusteluissa ei ole otettu kantaa siihen, millaisia edellytyksiä ulkomaisen statuksen olisi täytettävä tullakseen täällä rekisteröitynä parisuhteena arvioituksi.

PACS-sopimus

Ranskan lain mukaan kaksi eri sukupuolta tai samaa sukupuolta olevaa täysi-ikäistä henkilöä saa tehdä sopimuksen yhdessä asumisesta (le pacte civil de solidarite et du concubinage, ns. PACS-sopimus). Sopimus saa laissa tarkoitetut oikeusvaikutukset, jos se rekisteröidään paikallisessa tuomioistuimessa. Sopimukseen liittyy velvollisuus keskinäiseen huolenpitoon ja avunantoon ja osapuolet vastaavat yhteisvastuullisesti kotitalouden elinkustannuksista syntyneistä veloista, jotka eivät ole määrältään kohtuuttomia.

PACS-sopimuksen kumpikin osapuoli omistaa henkilökohtaisen omaisuutensa, ellei sopimuksessa ole toisin sovittu. Omaisuuden, jonka omistuksesta ei voida esittää näyttöä, katsotaan kuuluvan yhteisomistuksen piiriin. Sopimus ei synnytä perintöoikeutta ja se purkautuu, kun toinen osapuoli kuolee tai solmii avioliiton taikka kun toinen osapuoli yksin tai molemmat yhdessä tekevät ilmoituksen erosta paikalliselle tuomioistuimelle (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2008:10).

Hallituksen esityksessä 200/2000 on todettu, että PACS-sopimus tuottaa avioliittoa olennaisesti suppeammat oikeusvaikutukset. Myös lautakunta kiinnittää huomiota siihen, että PACS-sopimuksen ja Suomen lain mukaisen rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutukset ovat osittain varsin erilaiset. PACS-sopimuksen olennainen tarkoitus ja oikeusvaikutukset liittyvät lautakunnan käsityksen mukaan yhdessä asuvien parisuhdekumppaneiden yhteistalouden järjestämiseen. Se vertautuu lähinnä suomalaiseen avioliittoon, johon liittyvistä taloudellisista kysymyksistä on ehdotettu säädettäväksi uusi laki (ks. HE 37/2010 vp). PACS-sopimuksen rekisteröinti ei siis lautakunnan käsityksen mukaan ole rinnastettavissa suomalaiseen rekisteröityyn parisuhteeseen, jonka oikeusvaikutukset vähäisin poikkeuksin vastaavat avioliiton oikeusvaikutuksia.

Lautakunnan käsityksen mukaan PACS-sopimusta ei edellä esitetyn perusteella voida tunnustaa Suomessa sellaisin oikeusvaikutuksin, että sopimuksen osapuoli voisi perheen sisäisesti adoptoida sopimuksen toisen osapuolen lapsen.

Lautakunta kiinnittää vielä käräjäoikeuden huomiota seuraavaan. Kun PACS-sopimuksen rinnastaminen rekisteröityyn parisuhteeseen Suomessa on edellä esitetyn perusteiden hyvin epävarmaa ja epätodennäköistä, A:n adoptiohakemuksen hyväksyminen voisi johtaa siihen, että asiaa myöhemmin muissa viranomaisissa tai tuomioistuimissa arvioitaessa katsottaisiin, että kyse ei olekaan ollut lapseksiottamisesta annetun lain 12 §:n 2 momentissa tarkoitettusta perheen sisäisestä adoptiosta, vaan saman pykälän 1 momentissa tarkoitettusta adoptiosta, jonka oikeusvaikutuksena on lapsen biologisen äidin vanhemmuuden lakkaaminen (ks. vastaavanlaisesta tilanteesta ratkaisu KKO 2005:64).

Mikäli käräjäoikeus vastoin lautakunnan näkemystä katsoisi, että PACS-sopimus voidaan rinnastaa Suomessa rekisteröityyn parisuhteeseen, lautakunta toteaa vastauksena käräjäoikeuden esittämiin kysymyksiin (kysymykset kursivoitu) seuraavaa:

Jos lapseksiottaminen vahvistettaisiin Suomessa hakemuksen mukaisesti, tunnustettaisiinko lapseksiottaminen päteväksi Ranskassa?

Lautakunta on pyytänyt ulkoasiainministeriöltä 9.9.2010 päivätyllä pyynnöllä virka-apua asian selvittämiseksi.

Lautakunta on saanut suurlähetystön kautta 14.9.2010 päivätyyn kirjeeseen, jonka mukaan "Ranskan ulkoministeriön kansainvälisen adoptioyksikön päällikkö suurlähettiläs Jean-Paul Monchau ei usko, että Ranskan oikeusviranomaiset antaisivat hyväksynnän Suomessa tehdyille päätökselle antaa yhteishuoltajuus naisparille. Ranskassa perheen sisäinen adoptio on mandollinen ainoastaan yhdelle henkilölle tai avioparille. Ranskan lain mukaan ainoa mahdollinen adoptiomahdollisuus tässä tapauksessa on hakea adoptio-oikeutta vain toiselle parisuhteessa olevalle". Edelleen kirjeessä todetaan, että: "M.Monchau ei

kertonut, mikä on Ranskassa adoptioita hoitava taho". Suurlähetystön mukaan Ranskan oikeusministeriö saattaisi olla oikea paikka, mutta tie voi olla pitkä, joka "miltei varmasti ei kuitenkaan johda adoption hyväksymiseen Ranskassa".

Toisaalta lautakunnalla on ollut käytettävissään jäljennös Cour de Cassationin päätöksestä, jolla on tunnustettu Yhdysvalloissa asuvan ranskalais-amerikkalaisen naisparin perheen sisäistä adoptiota koskeva päätös. Lautakunta toteaa kuitenkin, ettei voida pitää itsestään selvänä, että ranskalaiset tuomioistuimet arvioisivat tunnustamiskysymystä samalla tavalla, jos kyse on Suomessa annetusta adoptiopäätöksestä, joka koskee vakinaisesti Ranskassa asuvia henkilöitä, jotka ovat rekisteröineet Ranskan lain mukaisesti PACS-sopimuksen.

Lautakunnan käytettävissä olevien tietojen perusteella on mahdotonta antaa yksiselitteistä vastausta siihen, tunnustettaisiinko Suomessa annettu lapseksiottamista koskeva päätös Ranskassa.

Mikäli lapseksiottaminen vahvistettaisiin Suomessa, eikä sitä tunnustettaisi Ranskassa, voiko siitä aiheutua lapseksiottettavalle olennaista haittaa? Ja tulisiko tämän vuoksi lapseksiottaminen jättää vahvistamatta?

Lautakunta viittaa hallituksen esitykseen (HE 107/1984 vp), jonka mukaan, se, aiheutuuko lapseksiottamisen pätemättömydestä olennaista haittaa, olisi harkittava kussakin yksittäistapauksessa erikseen punnitsemalla etuja ja haittapuolia. Hallituksen esityksen mukaan esim. siitä, että lapseksiottamisinstituutiota ei tunneta sen valtion oikeudessa, mihin lapsi siirtyy, ei välttämättä aiheudu lapselle olennaista haittaa.

Lautakunnan tiedossa ei ole seikkoja, joiden perusteella olisi aihetta olettaa, että lapseksiottamisen pätemättömydestä Ranskassa aiheutuisi lapsille olennaista haittaa. On perusteltua olettaa, että jos adoptiopäätöstä ei tunnustettaisi, lasten oikeudellinen asema Ranskassa säilyisi sellaisena kuin se oli ennen adoption vahvistamista.

Onko asiassa tarpeen hankkia vielä vanhemman suostumus? Vai onko asiassa riittävällä tavalla selvillä vanhemman tahto, kun huomioidaan ranskalaisessa oikeusprosessissa tehdyt selvitykset ja että lasten äiti on allekirjoittanut hakemuksen ja toimittanut täydennyksen?

Lapseksiottamisesta annetun lain mukaan lapseksiottamista ei voida vahvistaa ilman vanhemman suostumusta (laki lapseksiottamisesta 9 §). Lain 10 §:n mukaan suostumus on annettava sosiaalihuoltolain 6 §:ssä (736/1992) tarkoitettulle kunnan määräämälle toimielimelle tai lapseksiottamisesta annetun lain 3 §:ssä mainitulle ottolapsitoimistolle. Ulkomailla suostumus on annettava sille, jolla ulkoasiainhallinnosta annetun lain mukaan voi suorittaa julkiselle notaarille kuuluvia tehtäviä, tai 36 §:n 1 momentissa säädetyllä tavalla. Lain 36 §:n mukaan suostumus lapseksiottamiseen voidaan vieraassa valtiossa antaa myös noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota sanotun valtion lain mukaan on noudatettava.

Edellä esitetyn perusteella lautakunta katsoo, että äidin suostumusta ei voida katsoa tässä tapauksessa annetun lain edellyttämällä tavalla.

Onko ottolapsineuvonta välttämätön asiassa, jossa hakijalla ei ole asuinpaikkaa Suomessa, eikä kyseessä ole 25 §:ssä tarkoitettu lapseksiottaminen?

Lapseksiottamisesta annetun lain 29 §:n 3 momentin mukaan ennen kuin alaikäisen lapseksiottamista koskeva asia otetaan tuomioistuimessa tutkittavaksi, hakijan, jolla on asuinpaikka Suomessa, tulee esittää tuomioistuimelle selvitys siitä, että ottolapsineuvontaa on annettu. Jos kyseessä on lain 25 §:ssä tarkoitettu lapseksiottaminen, hakijan on selvitettävä, että lupa on myönnetty.

Lautakunta toteaa, että koska hakija A ei asu Suomessa, ottolapsineuvontaa koskevan vaatimuksen ei voida katsoa koskevan häntä. Hakija ei ole myöskään voinut hakea 25 §:ssä tarkoitettua lupaa, koska hänen asuinpaikkansa ei ole Suomi.

Lautakunta kiinnittää kuitenkin käräjäoikeuden huomiota siihen, että alaikäisen adoptiota koskevissa tilanteissa, joissa ottolapsineuvontaa ei lain mukaan poikkeuksellisesti edellytetä, korostuu lapseksiottamisesta annetun lain 30 §:n 1 momentissa säädetty tuomioistuimen velvollisuus määrätä omasta aloitteestaan hankittavaksi kaikki se selvitys, joka on tarpeen lapseksiottamisen vahvistamista koskevan asian ratkaisemiseksi.

Yhteenveto

Lautakunta ensisijaisesti katsoo, että käräjäoikeuden tulisi jättää hakemus toimivallan puuttumisen vuoksi tutkimatta. Jos hakemus päätetään ottaa tutkittavaksi, se tulisi hylätä.

Henna Harju
Puheenjohtaja

Jonna Salmela
sihteeri